Registered in Germany Europa Revue Journal
ISSN: 1862-6564 Vol. 6 No. 11 (2026) Published November 25, 2026

INNOVATIVE METHODOLOGY OF TEACHING TACTICS IN MILITARY EDUCATION AND DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL-ANALYTICAL COMPETENCIES IN OFFICERS

Mambetaliev Dauletiyar

Senior Lecturer, Department of General Military Training, Faculty of the North-Western Military District, University of Military Security and Defense of the Republic of Uzbekistan, Lieutenant Colonel.

Abstract

The article examines an innovative methodology for teaching tactics in military education and its role in developing professional-analytical competencies in officers. It reviews the competency-based approach, tactical decision games (TDGs), sand-table and tactical exercises without troops, Kriegsspiel-type wargames, case studies and after-action review (AAR). The author proposes a structure of professional-analytical competence, a four-stage teaching model and criteria for assessing its outcomes. The conclusions are of practical value to instructors of military higher education institutions and to developers of tactical training curricula.

Keywords

military education; tactics; innovative methodology; professional-analytical competence; competency-based approach; tactical decision game; decision-making; officer.

HARBIY TA’LIMDA TAKTIKA FANINI O‘QITISHNING INNOVATSION METODIKASI VA OFITSERLARDA KASBIY-TAHLILIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH

ИННОВАЦИОННАЯ МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ТАКТИКИ В ВОЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ И РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-АНАЛИТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ У ОФИЦЕРОВ

Muallif: Mambetaliev Dao‘letiyar

O‘zbekiston Respublikasi Harbiy Xavfsizlik va Mudofaa Universiteti Shimoli-G‘arbiy Harbiy Okrug fakulteti Umumqo‘shin tayyorgarligi kafedrasi katta o‘qituvchisi, podpolkovnik.

Автор: Мамбеталиев Даулетияр

Старший преподаватель кафедры общевойсковой подготовки факультета Северо-Западного военного округа Университета военной безопасности и обороны Республики Узбекистан, подполковник.

Annotatsiya. Maqolada harbiy ta’lim tizimida taktika fanini o‘qitishning innovatsion metodikasi va uning ofitserlarda kasbiy-tahliliy kompetensiyalarni rivojlantirishdagi o‘rni yoritilgan. Kompetensiyaviy yondashuv, taktik qaror o‘yinlari (TDG), qum stoli va qo‘shinsiz taktik mashqlar, kriegsspiel tipidagi harbiy o‘yinlar, kazus-stadi hamda mashg‘ulotdan keyingi tahlil (AAR) kabi usullar ko‘rib chiqiladi. Muallif kasbiy-tahliliy kompetensiyaning tarkibiy tuzilmasini, to‘rt bosqichli o‘qitish modelini va uning natijalarini baholash mezonlarini taklif etadi. Maqola xulosalari harbiy oliy ta’lim muassasalari professor-o‘qituvchilari hamda taktik tayyorgarlik bo‘yicha o‘quv dasturlarini ishlab chiquvchilar uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: harbiy ta’lim; taktika; innovatsion metodika; kasbiy-tahliliy kompetensiya; kompetensiyaviy yondashuv; taktik qaror o‘yini; qaror qabul qilish; ofitser.

Аннотация. В статье рассматривается инновационная методика преподавания тактики в системе военного образования и её роль в развитии профессионально-аналитических компетенций у офицеров. Анализируются компетентностный подход, тактические решающие игры (TDG), занятия на песочном столе и тактические упражнения без войск, игры типа «кригшпиль», кейс-метод и разбор после занятия (AAR). Автор предлагает структуру профессионально-аналитической компетенции, четырёхэтапную модель обучения и критерии оценки её результатов. Выводы статьи имеют практическую значимость для преподавателей военных вузов и разработчиков учебных программ по тактической подготовке.

Ключевые слова: военное образование; тактика; инновационная методика; профессионально-аналитическая компетенция; компетентностный подход; тактическая решающая игра; принятие решений; офицер.

KIRISH

Zamonaviy harbiy to‘qnashuvlarda vaziyat tez o‘zgaradi, axborot to‘liq bo‘lmaydi, qaror qabul qilish uchun ajratilgan vaqt esa cheklangan bo‘ladi. Shu sababli ofitserdan nizom va qo‘llanmalar mazmunini bilish bilan bir qatorda murakkab taktik vaziyatni mustaqil tahlil qilish, muqobil variantlarni solishtirish va o‘z qarorini asoslay olish talab etiladi. Taktika fani ofitserlar tayyorgarligining yadrosi bo‘lgani uchun aynan shu fan doirasida kasbiy-tahliliy kompetensiyalarni maqsadli shakllantirish harbiy ta’lim sifatining muhim shartiga aylanadi.

O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni ta’lim sohasidagi davlat siyosatining huquqiy asosini belgilaydi [1]. Harbiy ta’limda esa kompetensiyaviy yondashuv, o‘qitish natijalariga yo‘naltirilganlik va interfaol usullarni joriy etish masalalari so‘nggi yillarda ilmiy tadqiqotlarning markaziga chiqdi [2–5]. Mudofaa vazirligi rasmiy axborotiga ko‘ra, 2026-yil 7-noyabrda Shimoli-g‘arbiy harbiy okrug fakultetida “Ta’limda kreativ fikrlash hamda innovatsion g‘oyalarni tatbiq etish strategiyalari” mavzusida metodik soat tashkil etilgan, unda muammoli vaziyatlarga asoslangan mashg‘ulotlar, jamoaviy tahlil va amaliy topshiriqlardan foydalanish masalalari muhokama qilingan [6]. Bu harbiy ta’lim amaliyotida innovatsion yondashuvga ehtiyoj ortib borayotganini ko‘rsatadi.

Muammoning mohiyati shundaki, ma’ruza va tayyor algoritm bo‘yicha hisob-kitob qilishga tayangan an’anaviy mashg‘ulotlar kursantda shablonli fikrlashni kuchaytirishi mumkin. Kanada armiyasi tajribasini tahlil qilgan M. Rolls ta’kidlashicha, o‘quv muassasasidagi odatiy yondashuv talabaning “ishni ko‘rsatishiga” katta e’tibor beradi, biroq real vaziyatda zarur bo‘lgan, ya’ni vaqt tig‘iz sharoitda bo‘ysunuvchilarga vazifa qo‘yish ko‘nikmasi yetarlicha mashq qilinmaydi; taktik qaror o‘yinlari (Tactical Decision Games, TDG) aynan shu bo‘shliqni to‘ldiradi [7].

Tadqiqotning maqsadi – taktika fanini o‘qitishning innovatsion metodikasini asoslash va uning ofitserlarda kasbiy-tahliliy kompetensiyalarni rivojlantirishdagi imkoniyatlarini aniqlash. **Vazifalari:** (1) kompetensiyaviy yondashuv va taktik qaror o‘yinlari bo‘yicha mahalliy va xorijiy manbalarni tahlil qilish; (2) kasbiy-tahliliy

kompetensiya tuzilmasini aniqlash; (3) o‘qitishning bosqichli modelini taklif etish; (4) natijalarni baholash mezonlarini ishlab chiqish.

1. ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Kompetensiya tushunchasi ta’lim nazariyasida bilimdan kengroq ma’noda, ya’ni o‘zlashtirilgan nazariy va amaliy bilimlarni real faoliyatda qo‘llay olish qobiliyati sifatida talqin qilinadi [5]. Harbiy ta’lim sohasida I.O. Umarov kompetensiyaviy yondashuv asosida o‘quv-jangovar sifatlarni rivojlantirish metodikasini yoritib, bunda natijaga yo‘naltirish tamoyilini asosiy tamoyillardan biri sifatida ko‘rsatadi va Qozog‘iston, Buyuk Britaniya hamda Rossiyadagi tadqiqotlarni sharhlaydi [3]. G.A. Kurbanov monografiyasida (2024) oliy harbiy ta’lim muassasalari o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini akmeologik mexanizmlar asosida rivojlantirish masalalari tadqiq etilgan; bu masalaning dolzarbligini ko‘rsatadi [2].

Taktika fani doirasida kompetensiyaviy yondashuv muammosi rus tilidagi adabiyotlarda ham yoritilgan: Saratov oliy artilleriya qo‘mondonlik bilim yurtining «Taktika» fani bo‘yicha o‘qituvchilari harbiy mutaxassis tayyorlashda kompetensiyaviy yondashuvning o‘rni va muammolarini tahlil qiladi [8]; Belarus davlat informatika va radioelektronika universiteti mualliflari esa umumqo‘shin jangi taktikasini o‘rganishda innovatsion texnologiyalarni qo‘llashni asoslab, taktik vaziyat har bir mashg‘ulotda murakkab va real jangga imkon qadar yaqin bo‘lishi lozimligini ta’kidlaydi [9].

Xorijiy tajribada taktik fikrlashni rivojlantirishning asosiy vositalaridan biri taktik qaror o‘yinlaridir. Ular qo‘shinsiz o‘tkaziladigan qisqartirilgan taktik mashqlarning (TEWT) bir ko‘rinishi bo‘lib, o‘quvchiga ataylab to‘liq bo‘lmagan ma’lumot beradi va qaror hamda buyruqni cheklangan vaqtda shakllantirishni talab qiladi [7]. AQSh dengiz piyodalari korpusining The Basic School maktabida yangi unvon olgan leytenantlar tayyorgarlik dasturiga TDG va qum stoli mashqlari kiritilgan; mashg‘ulotlar taktik qaror qabul qilish va tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan [11]. E. Uolters tahlil qilganidek, harbiy o‘yinlarning ildizi XIX asr Prussiya kriegsspiel o‘yiniga borib taqaladi, G. fon Moltke (Katta) kabi ofitserlar ularni ta’limda qo‘llashning dastlabki tarafdorlaridan bo‘lgan, 1997-yil 12-aprelda esa AQSh DPK komandanti

general Ch. Krulak “Harbiy fikrlash va qaror qabul qilish mashqlari” to‘g‘risidagi 1500.55-sonli buyruqni imzolagan [10].

Nazariy jihatdan ushbu yondashuv ikki asosga tayanadi. Birinchisi – G. Klein tomonidan tavsiflangan tajribali qaror qabul qiluvchilar vaziyatni tanish andozalar (pattern) bo‘yicha tezda tan oladi, degan g‘oya [12]; ikkinchisi – D. Kaneman ta’riflagan tezkor intuitiv (1-tizim) va sekin tahliliy (2-tizim) fikrlashning o‘zaro ta’siri [13]. Rolls ham TDG tezkor, intuitiv qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantirishga va intuitiv qarorni tahliliy tekshirishga xizmat qilishini ta’kidlaydi [7]. K. fon Klauzevits esa “nazar solishda” (coup d’œil) vaziyatni tezda anglash qobiliyatini harbiy daho tarkibiy qismi sifatida ta’riflagan [14].

Metodologiya. Tadqiqotda ilmiy adabiyotlar va rasmiy manbalar tahlili, taqqoslash, sintez hamda pedagogik tajribani umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Quyida taklif etilayotgan model manbalar tahlili asosida shakllantirilgan bo‘lib, uning samaradorligi keyingi bosqichda pedagogik tajriba-sinov orqali tekshirilishi lozim.

2. KASBIY-TAHLILIY KOMPETENSIYA TUZILMASI

Maqolada kasbiy-tahliliy kompetensiya deganda ofitserning taktik vaziyat haqidagi ma’lumotlarni yig‘ish, saralash, o‘zaro bog‘lash, muqobil harakat variantlarini ishlab chiqish va ularni mezonlar asosida solishtirib, asoslangan qaror qabul qilish hamda uni aniq buyruq shaklida yetkazish qobiliyati tushuniladi (muallif talqini). Bu kompetensiya 1-jadvalda keltirilgan oltita komponentdan iborat.

1-jadval. Kasbiy-tahliliy kompetensiya komponentlari

№	Komponent	Mazmuni	Kutilayotgan natija
1	Vaziyatni baholash	Vazifa, dushman, joy, o‘z qo‘shinlari va vaqt omillarini (METT-T) tizimli o‘rganish	Muhim va ikkinchi darajali omillarni ajrata olish
2	Axborotni tahlil va sintez	To‘liq bo‘lmagan, ba’zan ziddiyatli ma’lumotlarni solishtirish, taxminlarni aniq belgilash	Vaziyat haqida asoslangan xulosa

№	Komponent	Mazmuni	Kutilayotgan natija
3	Variantlarni ishlab chiqish	Kamida ikki-uch muqobil harakat usulini shakllantirish va mezonlar bo‘yicha solishtirish	Variantlar jadvali, afzallik va xavflar bahosi
4	Qaror qabul qilish va asoslash	Tanlangan variantni mantiqiy dalillar bilan himoya qilish	Asoslangan qaror
5	Buyruq berish va kommunikatsiya	Qarorni bo‘ysunuvchilarga aniq, qisqa va tushunarli yetkazish	Aniq vazifa qo‘yilgan buyruq
6	Refleksiya va o‘z-o‘zini baholash	Qarorning kuchli va zaif tomonlarini, xatolar sababini tahlil qilish	Tuzatish va o‘z-o‘zini rivojlantirish rejasi

3. INNOVATSION METODIKANING MAZMUNI VA BOSQICHLARI

Taklif etilayotgan metodika to‘rt bosqichdan iborat bo‘lib, har bir bosqich kasbiy-tahliliy kompetensiyaning muayyan komponentlarini rivojlantirishga qaratilgan.

3.1. Diagnostik-motivatsion bosqich

Mavzu boshida kursant (tinglovchi)ning dastlabki tayyorgarlik darajasi qisqa taktik vaziyat bo‘yicha tashxis topshirig‘i orqali aniqlanadi. Natija guruhning kuchli va zaif tomonlarini ko‘rsatadi hamda mashg‘ulot murakkabligini tabaqalashtirish imkonini beradi. Muammoli savol yoki real harbiy tarix epizodi bilan mashg‘ulotga qiziqish uyg‘otiladi.

3.2. Kognitiv-nazariy bosqich

Nazariy material qisqa mikro-ma’ruza, sxema va andozalar (masalan, vaziyatni baholash tartibi) ko‘rinishida beriladi, kursant esa asosiy tayyorgarlikni mustaqil ishda amalga oshiradi. Bu auditoriya vaqtini nazariyani takrorlashga emas, balki amaliy tahlilga ajratish imkonini beradi. Bunda o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasi, uning zamonaviy pedagogik texnologiyalarni bilishi hal qiluvchi ahamiyatga ega [2].

3.3. Amaliy-modellashtirish bosqichi

Bu bosqich metodikaning asosiy qismi bo‘lib, murakkabligi oshib boruvchi usullardan foydalaniladi (2-jadval). Vaziyat ataylab to‘liq bo‘lmagan holda beriladi, kursant esa cheklangan vaqtda qaror qabul qilib, buyruq beradi [7]. Mashg‘ulotda talabalar o‘zaro bir-birining qarorini muhokama qiladi: bu jamoaviy tahlil, interfaol usullar va muammoli vaziyatlarga asoslangan yondashuv bilan mos keladi [6].

2-jadval. Taktika mashg‘ulotida qo‘llaniladigan innovatsion usullar

Usul	**Mazmuni**	**Rivojlantiruvchi komponent**
Taktik qaror o‘yini (TDG)	Qisqa, noaniq vaziyat; cheklangan vaqtda qaror va buyruq shakllantirish; guruhda muhokama [7]	Vaziyatni baholash, qaror qabul qilish, buyruq berish
Qum stoli mashqi	Maketda vaziyatni bosqichma-bosqich ko‘rib chiqish, harakatlarni o‘zaro muvofiqlashtirish [11]	Variantlarni ishlab chiqish, o‘zaro hamkorlikni rejalashtirish
Qo‘shinsiz taktik mashq (TEWT)	Joyning o‘zida yoki xaritada vaziyatni yechish [7]	Joyni baholash, qaror asoslash
Kriegsspiel tipidagi harbiy o‘yin	Ikki tomonlama (qizil/ko‘k) o‘yin; hakam yo‘lboshchiligida qarorlar natijasini baholash	Dushman harakatini bashorat qilish, moslashuvchan fikrlash
Kazus-stadi (real jang epizodi tahlili)	Tarixiy yoki zamonaviy jang epizodini tahlil qilish, xulosalar chiqarish	Axborot tahlili va sintezi
Kompyuter simulyatsiyasi	Taktik vaziyatni raqamli muhitda modellashtirish; TDG bilan uyg‘unlashtirish mumkin	Vaqt rejimida ishlash, vaziyat ongi

Muallif fikricha, kompyuter simulyatsiyasi va TDG bir-birini to‘ldiruvchi usullar sifatida birga qo‘llanishi mumkin; resurslar cheklangan sharoitda esa TDG va kriegsspiel tipidagi o‘yinlar texnik jihatdan sodda bo‘lgani uchun ko‘proq guruhlarni qamrab olishga imkon beradi.

3.4. Refleksiv-baholash bosqichi

Mashg‘ulot yakunida mashg‘ulotdan keyingi tahlil (After Action Review, AAR) o‘tkaziladi: kursant o‘z qarorini asoslaydi, boshqa variantlar bilan solishtiradi, xato va muvaffaqiyat sabablarini aniqlaydi. AQSh dengiz piyodalari amaliyotida TDG aynan taktik qaror qabul qilish va tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirish vositasi sifatida qo‘llaniladi [11]. Refleksiya natijasi kursantning individual rivojlanish rejasiga kiritiladi.

4. NATIJALARNI BAHOLASH VA PEDAGOGIK SHARTLAR

Kompetensiya rivojlanishini baholash uchun uch darajali mezonlar tizimi tavsiya etiladi (3-jadval). Bunda baholash faqat yakuniy javobning to‘g‘riligiga emas, balki fikrlash jarayoni, qarorning asoslanganligi va buyruqning sifatiga asoslanishi kerak.

3-jadval. Kasbiy-tahliliy kompetensiyani baholash mezonlari

Mezon	**Boshlang‘ich daraja**	**O‘rta daraja**	**Yuqori daraja**
Vaziyatni tahlil qilish	Omillarni qisman sanab o‘tadi	Asosiy omillarni ajratadi, bog‘liqlikni qisman ko‘rsatadi	Omillarni tizimli tahlil qiladi, taxminlarni aniq belgilaydi
Variantlarni solishtirish	Bitta variantni taklif etadi	Ikki variantni solishtiradi	Kamida uch variantni mezonlar bo‘yicha baholaydi
Qarorni asoslash	Dalilsiz yoki shablon asosida	Qisman mantiqiy dalillar bilan	To‘liq, xavflarni hisobga olgan holda asoslaydi

Mezon	**Boshlang‘ich daraja**	**O‘rta daraja**	**Yuqori daraja**
Buyruq sifati	Noaniq, to‘liq emas	Asosiy vazifalar bor, tafsilotlar yetishmaydi	Aniq, qisqa, tushunarli va bajarilishi mumkin
Vaqt rejimida ishlash	Belgilangan vaqtga ulgurmaydi	Vaqtga ulguradi, sifat pasayadi	Vaqt doirasida sifatli natija beradi
Refleksiya	O‘z xatosini ko‘rmaydi	Xatoni tan oladi, sababini to‘liq ochmaydi	Sabab-oqibatni tahlil qilib, tuzatish rejasini beradi

Metodikaning samarali bo‘lishi uchun quyidagi pedagogik shartlar bajarilishi lozim:

- taktik vaziyatlar murakkab, real jangga yaqin va ataylab noaniqlik elementini o‘z ichiga olishi [9; 7];
- mashg‘ulot natijaga yo‘naltirilgan bo‘lib, har bir topshiriq muayyan kompetensiya komponenti bilan bog‘lanishi [3];
- o‘qituvchi zamonaviy pedagogik texnologiyalar va simulyatsiya vositalaridan foydalanishga tayyor bo‘lishi, kasbiy kompetensiyasini muntazam oshirib borishi [2; 6];
- kursantga xato qilish xavfsiz bo‘lgan muhit yaratilishi, bu esa dadil qaror qabul qilishni rag‘batlantirishi;
- TDG, simulyatsiya va dala mashg‘ulotlari o‘zaro bog‘langan tizim sifatida qo‘llanilishi.

XULOSA

Adabiyotlar tahlili va taklif etilgan model quyidagi xulosalarga kelish imkonini beradi:

- Ofitserlarning kasbiy-tahliliy kompetensiyasi taktika fanini o‘qitishning markaziy natijasi bo‘lishi kerak; u vaziyatni baholash, axborotni tahlil qilish, variantlarni ishlab chiqish, qaror asoslash, buyruq berish va refleksiyadan iborat oltita komponentni qamrab oladi.

- Taktik qaror o‘yinlari, qum stoli va qo‘shinsiz mashqlar, kriegsspiel tipidagi o‘yinlar, kazus-stadi va AAR kabi usullar kursantlarni tayyor andozadan mustaqil tahlil va qaror qabul qilishga o‘tkazadi hamda cheklangan resurslarda ham qo‘llanishi mumkin.
- To‘rt bosqichli model (diagnostik-motivatsion, kognitiv-nazariy, amaliy-modellashtirish va refleksiv-baholash) o‘quv jarayonini tizimli tashkil etishga yordam beradi; uch darajali mezonlar esa jarayon va natijani xolis baholash imkonini beradi.
- Metodika samaradorligi o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasi, vaziyatlar sifati va xavfsiz o‘quv muhitiga bog‘liq. Keyingi tadqiqotlarda modelni nazorat va tajriba guruhlarida sinab ko‘rish hamda natijalarni miqdoriy jihatdan taqqoslash maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentyabr, O‘RQ-637-son.

2. Kurbanov G.A. Oliy harbiy ta’lim muassasalari o‘qituvchilarining akmeologik mexanizmlar asosida kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish: monografiya. – Toshkent: Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti Harbiy tayyorgarlik o‘quv markazi, 2024.

3. Umarov I.O. Kompetensiyaviy yondashuv asosida harbiy ta’lim talabalarida o‘quv-jangovar sifatlarini rivojlantirish metodikasi // Farg‘ona davlat universiteti ilmiy xabarlar jurnali. – URL: https://journal.fdu.uz/index.php/sjfsu/article/download/4381/3427

4. Harbiy ta’lim fanlarini o‘qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish // Zenodo, 2026-yil 22-aprel. – URL: https://zenodo.org/records/19693651

5. Artikova T. Innovatsion ta’lim sharoitida bo‘lajak pedagoglarning metodik kompetentligini shakllantirish usullari // Involta Innovation Scientific Journal. – 2024. – Vol. 3, No. 4. – B. 142–146.

6. Kreativ tafakkur va innovatsion yondashuv – zamonaviy harbiy ta’lim sifatining muhim omili // O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi rasmiy axborot sahifasi, 2026-yil 7-noyabr. – URL: https://gov.uz/oz/mudofaa/news/view/244201

7. Rolls M. Developing Coup d'Oeil: Tactical Decision Games and Their Training Value for the Canadian Army // The Canadian Army Journal. – Vol. 18, No. 2.

8. Ханин А.В., Ловцова Л.Г. Проблема компетентностного подхода к подготовке военного специалиста в рамках дисциплины «Тактика». – Саратов, 2025. – С. 100–106. – URL: https://www.sgu.ru/sites/default/files/page/files/100-106_0.pdf

9. Мартынович А.Д., Титков Е.В. Инновационные технологии при изучении тактики общевойскового боя. – Минск: БГУИР. – URL: https://libeldoc.bsuir.by/bitstream/123456789/43586/1/Martynovich_Innovatsionnyye.pdf

10. Walters E.M. Wargaming in Professional Military Education: Challenges and Solutions // Journal of Advanced Military Studies. – Quantico: Marine Corps University Press. – Vol. 12, No. 2.

11. DeVore L. What Now, Lieutenant ... I Mean, Sergeant? // Marine Corps Gazette. – July 2010.

12. Klein G. Sources of Power: How People Make Decisions. – Cambridge, MA: MIT Press, 1998.

13. Kahneman D. Thinking, Fast and Slow. – New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011.

14. Clausewitz C. von. On War / ed. and transl. by M. Howard, P. Paret. – Princeton: Princeton University Press, 1976.